ARCHEBO-RAPPORT 2017G18

ARCHEOLOGIENOTA
MEEUWEN-GRUITRODE – HOOGSTRAAT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, G. VERBEELEN
E. DIRIX, A. SYS & E. AUDENAERT

JULI 2017

Titel
Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Meeuwen-Gruitrode – Hoogstraat

Auteur(s)
Jan Claesen, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen, Evelien Dirix, Annelien Sys en Evelien Audenaert

Opdrachtgever
Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes
Kapelstraat 46
3940 Hechtel-Eksel

Projectnummer
2017G18

Plaats en datum
Kortenaken, 17 juli 2017

Reeks en nummer
ARCHEBO rapport 2017G18
ISSN 2034-5615

© 2016 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1 Inleiding 4

1.1 Algemeen 4

1.2 Beschrijving onderzoeksopdracht 4

1.3 Doelstellingen 7

1.4 Randvoorwaarden 7

1.5 Onderzoeksvragen 7

2 Huidige & toekomstige situatie 8

2.1 Huidige situatie 8

2.2 Toekomstige situatie 9

3 Bureauonderzoek 11

3.1 Landschappelijke & bodemkundige situering 11

3.2 Archeologische en erfgoedkundige data 18

3.3 Historiek en cartografische bronnen 19

3.4 Archeologische verwachting 23

4 Resultaten bureauonderzoek 24

4.1 Algemeen 24

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen 24

4.3 Samenvatting / assessment bureauonderzoek 25

4.4 Programma van maatregelen 26

5 Bibliografie 27

6 Figurenlijst 28

7 Plannenlijst 29

1 INLEIDING

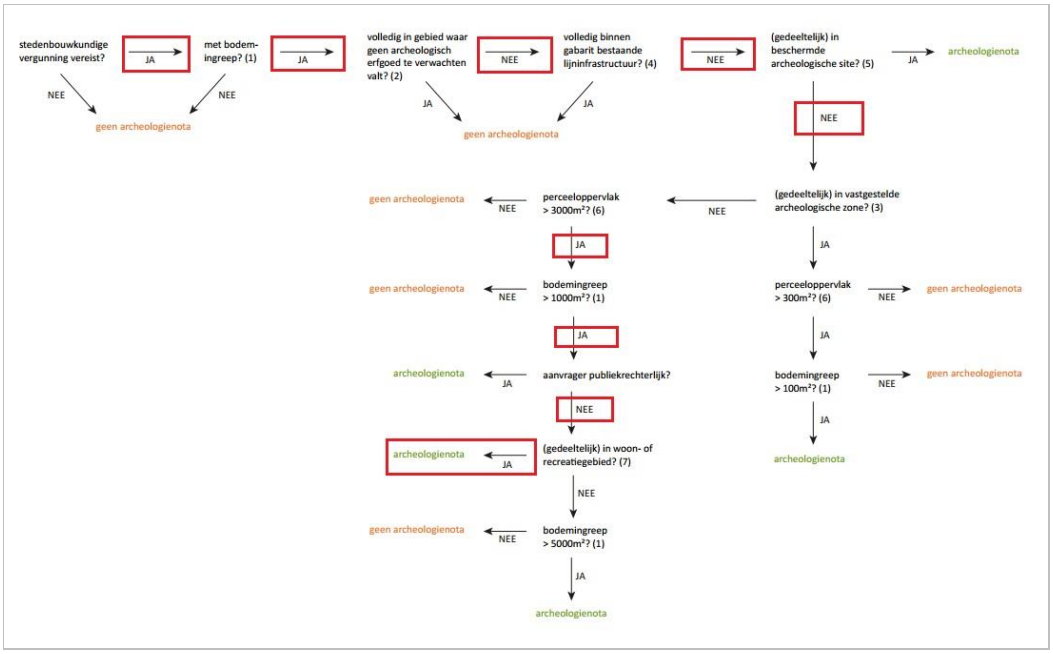
1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning of een verkavelingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een stedenbouwkundige aanvraag is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Het projectgebied ligt volgens het gewestplan in 'woongebieden' en zal dus volgens onderstaande beslissingsboom behandeld worden.

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen

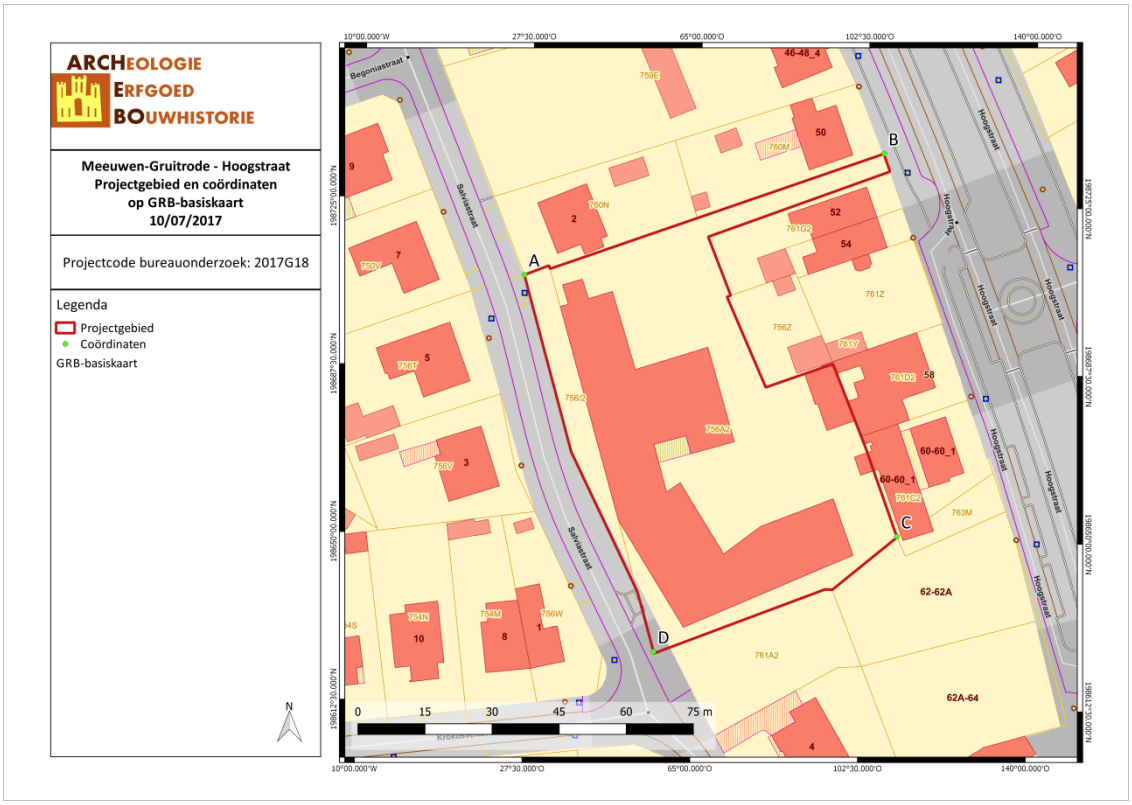
1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes een archeologienota met beperkte samenstelling opgemaakt. Op het terrein zal door de opdrachtgever de bestaande gebouwen gesloopt worden.

Aangezien de aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in juli 2017 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. Contactpersoon voor de opdrachtgever, Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes, was architect Jessi Decsi. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

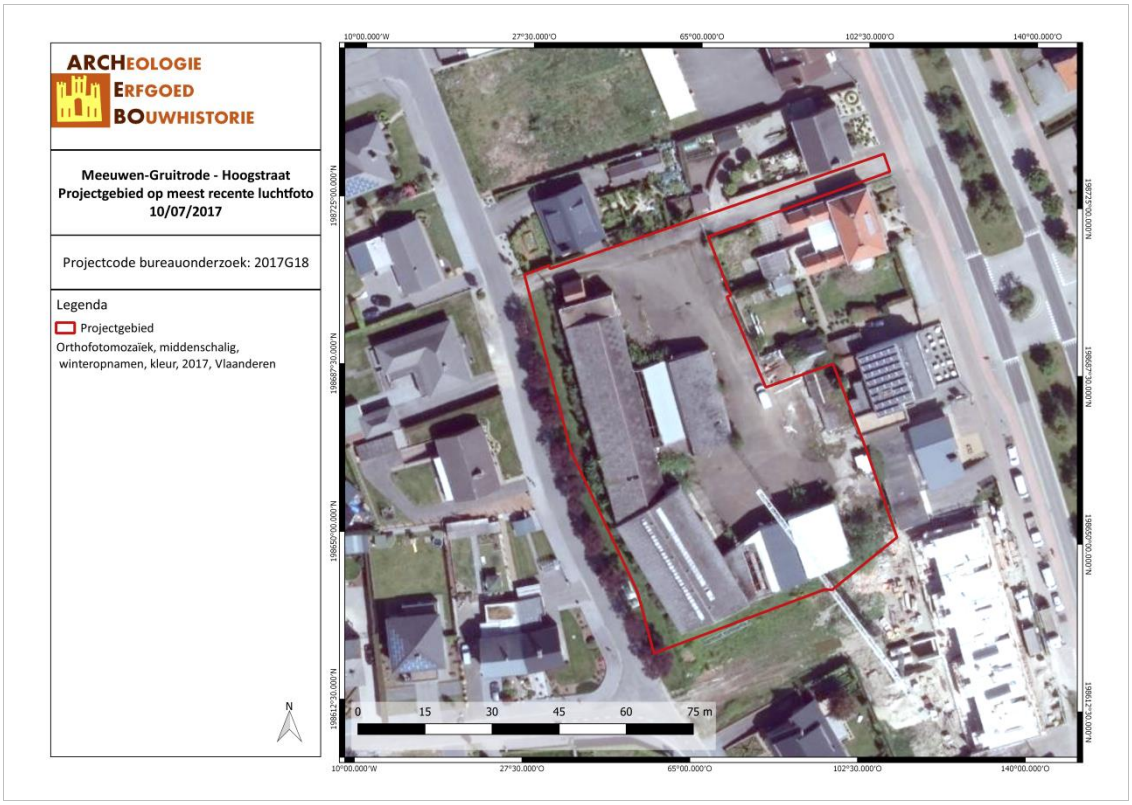
Administratieve fiche			
Naam site:	Meeuwen-Gruitrode – Hoogstraat		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Provincie Limburg, Meeuwen-Gruitrode, Hoogstraat 52		
Kadaster:	Meeuwen-Gruitrode Afdeling 1, Sectie D, nrs. 756/2 en 756/A2		
Coördinaten:	A	X	230786.177
		Y	198708.075
	B	X	230866.128
		Y	198736.554
	C	X	230870.439
		Y	198650.986
	D	X	230816.485
		Y	198624.335
Opdrachtgever:	Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes Kapelstraat 46 3940 Hechtel-Eksel		
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba		
Projectcode bureauonderzoek:	2017G18		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes		
Grootte projectgebied:	Ca. 4 780 m²		
Uitvoeringsperiode:	van 7 tot 17 juli 2017		
Reden van de ingreep	De sloop van de bestaande gebouwen en fundamenten.		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief.		
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, sloopvergunning, …		

De onderstaande GRB-kadasterkaart en de Orthofoto tonen het projectgebied op de meest recente stadskaarten en luchtfoto's.

MEHO/16/12/05/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2017)

MEHO/16/12/05/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017)

1.3 DOELSTELLINGEN

1.3.1 Juridische doelstellingen

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed en nadien bij de aanvraag voor de bouwvergunning gevoegd te worden.

1.3.2 Dossierspecifieke doelstellingen: sloopvergunning

Deze nota wordt opgesteld in opdracht van Jaak Gielen en Augusta Maes / Paul Kumpen en Rita Maes ten behoeve van de sloop van 95% van de bebouwing en verharding op de vermeldde perceelsnummers in de administratieve fiche.

Deze nota doet derhalve geen uitspraken over de verdere ontwikkeling van het terrein.

1.4 RANDVOORWAARDEN

Bij de sloop dient een erkend archeoloog aanwezig te zijn als er onder het maaiveld gesloopt wordt. Zo zal de aanwezigheid noodzakelijk zijn als fundaties worden uitgenomen of verhardingen verwijderd worden.

De aanwezige bomen dienen tijdens de sloopwerken gekapt worden tot aan het maaiveld. Stronken mogen pas verwijderd worden na het archeologische onderzoek of in functie er van.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

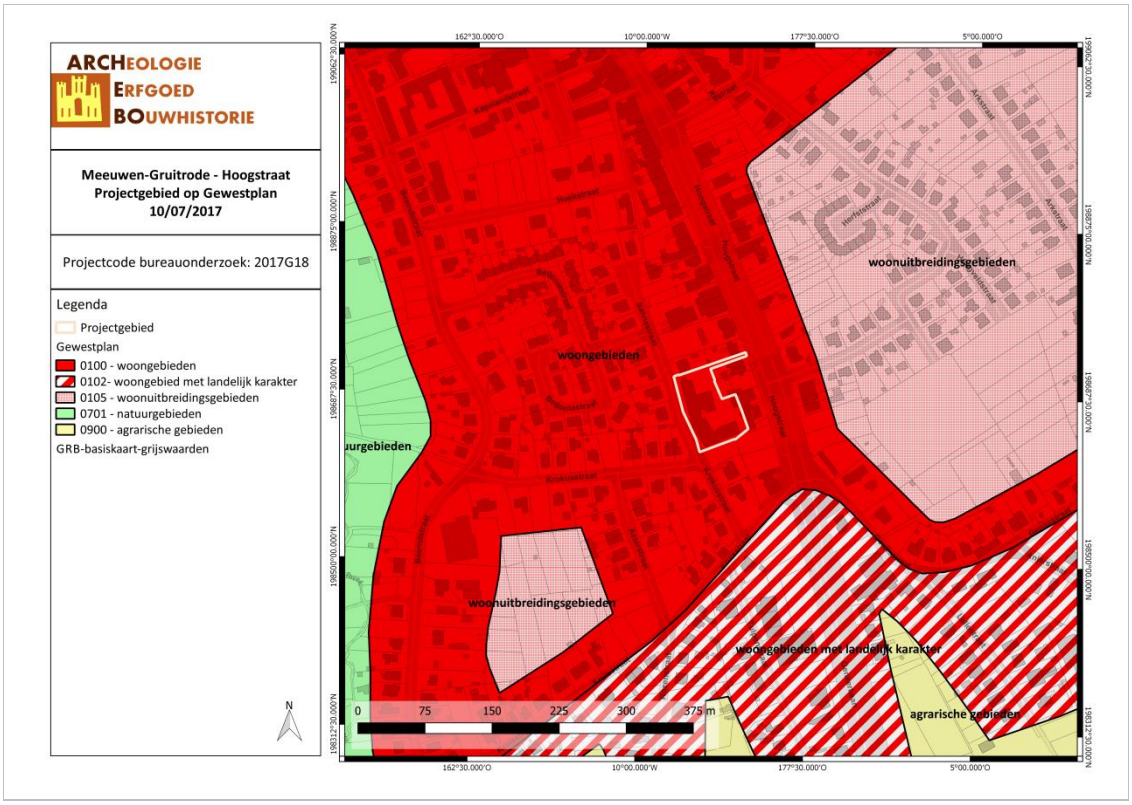
1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Percelen 756/2 en 756/A2 te Meeuwen-Gruitrode (Limburg) zijn momenteel in gebruik door bedrijfshallen die het grootste gedeelte van het terrein innemen. De ingang bevindt zich tussen twee woonhuizen aan de Hoogstraat. De gebouwen op het perceel bevinden zich vooral aan de Salviastraat. Aan deze zijde is een groene strook rondom de gebouwen aanwezig. Op de locaties naast de groene zone en gebouwen is een asfaltverharding aanwezig.

Ook al betreft het bedrijfshallen, behoren de gebouwen van het projectgebied tot woongebied volgens het gewestplan.

MEHO/16/12/05/3 - Digitale aanmaak

Figuur 4: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2017)

Onderstaande foto's geven een uitgebreid beeld van de huidige situatie van de bebouwing en verharding op het projectgebied. Enkel de hoogspanningscabine op foto 2 moet behouden blijven.

Figuur 5:Foto 1 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 6:Foto 2 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 7:Foto 3 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 8:Foto 4 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 9:Foto 5 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 10:Foto 5 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 11:Foto 6 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

Figuur 12:Foto 7 (Jessi Decsi, 03/02/2017).

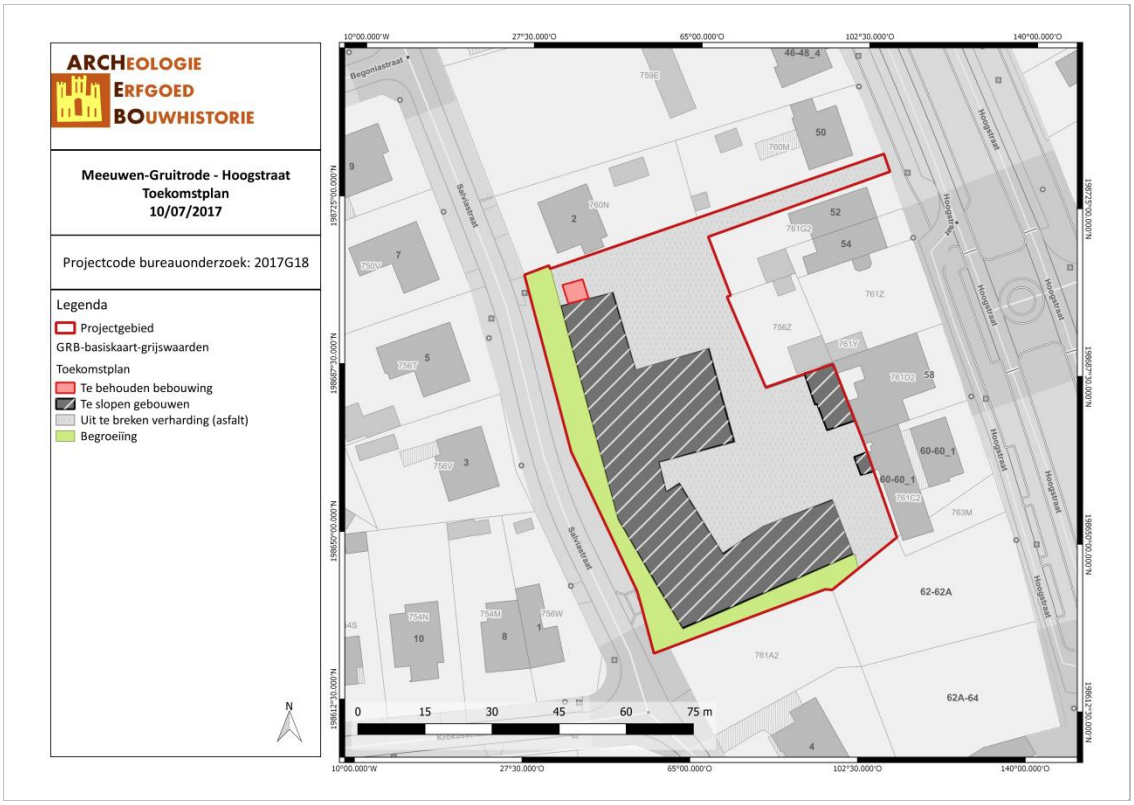
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Op de percelen Meeuwen-Gruitrode Afdeling 1, Sectie D, nrs. 756/2 en 756/A2 zullen de bestaande gebouwen gesloopt worden, fundamenten incluis. Enkel de hoogspanningscabine van Infrax zal behouden blijven (foto 2) en zal geïntegreerd worden in de nieuwe plannen (geen onderdeel van deze nota). De te slopen gebouwen bevinden zich voornamelijk langs de Salviastraat.

De gebouwen zijn een combinatie van staalconstructies op sokkel en traditionele baksteenconstructies. De gebouwen zijn ingepland tot op de vorstvrije zone. De gebouwen bevatten met zekerheid geen kelderverdieping. Tussen de gebouwen in werd in het verleden een betonverharding aangelegd bestaande uit een laag van circa 40cm dik (waarvan 10cm asfaltlaag en 30cm steenpuin). Volgens een recent bodemonderzoek is het terrein niet verontreinigd.

Figuur 13: Grondplan van de huidige gebouwen met locaties genomen foto's (Jessi Decsi, 2017).

MEHO/16/12/05/4 - Digitale aanmaak

Figuur 14: Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017).

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

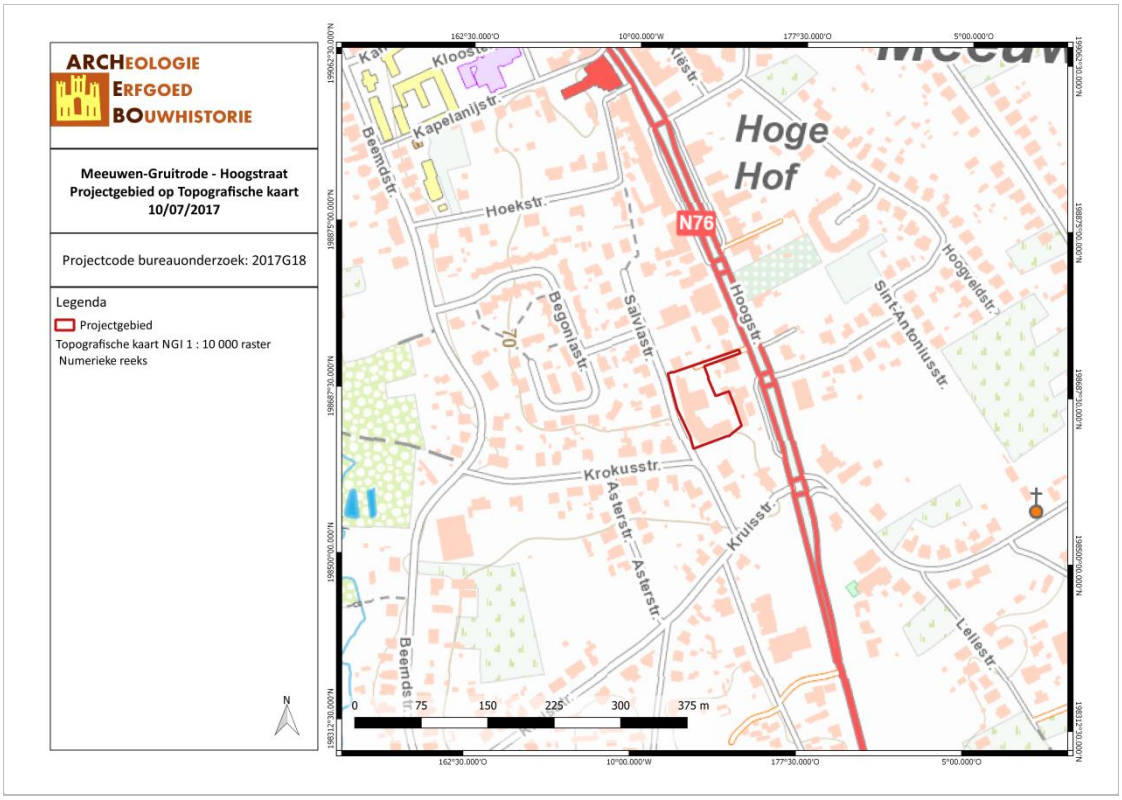
De gebruikte kaarten werden in gegeorefereerde vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplot om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

3.1.1 Topografische situering

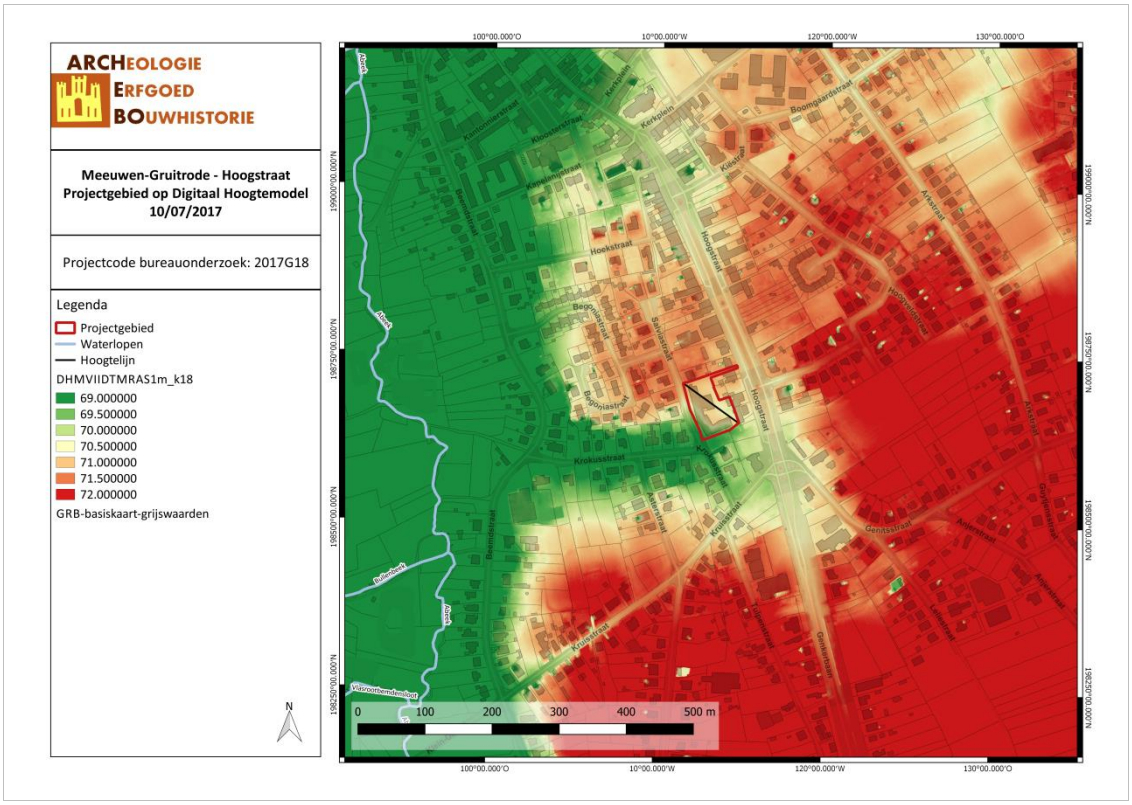
Het projectgebied ligt in de deelgemeente Meeuwen, onderdeel van de samengestelde gemeente Meeuwen-Gruitrode. Het betrokken terrein bevindt zich tussen de Hoogstraat, de verbinding tussen Meeuwen en het gehucht Plokrooi, en de Salviastraat. Het projectgebied bevindt zich in woongebied met een dorpskarakter.

Het projectgebied ligt tussen ongeveer 69,8 en 71,2 meter boven de zeespiegel. Het terrein bevindt zich op de helling van een plaatselijke droge kop (bodemtype Sbm) van de vallei van de Abeek.

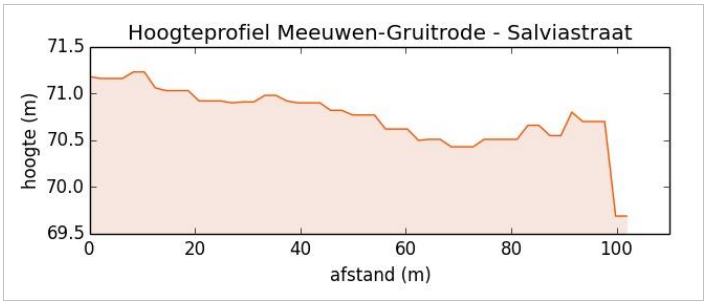
MEHO/16/12/05/5 - Digitale aanmaak

Figuur 15: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2017).

MEHO/16/12/05/6 - Digitale aanmaak

Figuur 16: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2017).

Figuur 17: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in NW-ZO richting (Geopunt, 2017).

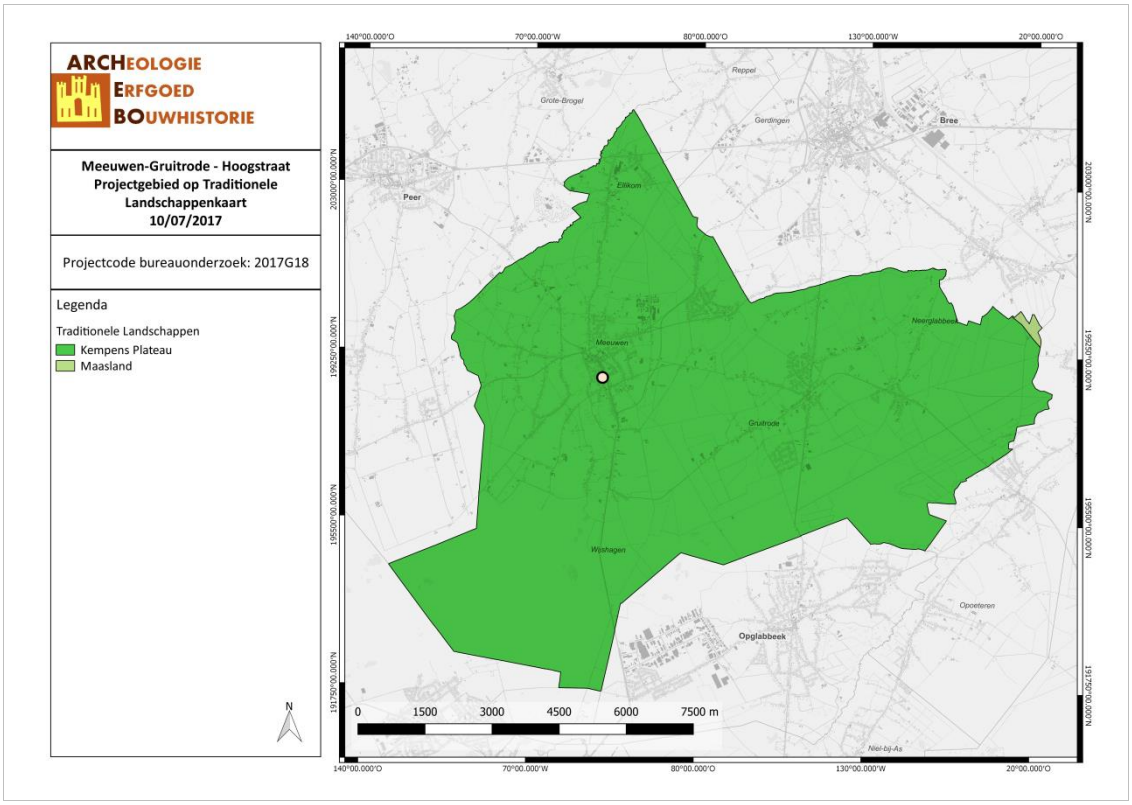
3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

Het projectgebied is volgens de Traditionele Landschappenkaart gekarteerd als 'Kempens Plateau'.

Het Kempens plateau werd gevormd als een immense puinkegel van de Maas tijdens de Mindel-ijstijd. Hierdoor kent het nu een uitgesproken positief reliëf waarvan de hoogste punten op ca +100 meter liggen. De zwakke, noordwaartse daling van het reliëf is een consequent gevolg van het paleogeografisch wordingsproces. De oppervlakkige bodemlaag bestaat uit eolische dekzanden die tijdens de laatste ijstijd (het Würmglaciaal) werden aangevoerd.[1]

[1] Pierre Diriken en Gert Van de Genachte, "De ruimtelijke landschappenkaart Limburg" (landschapszorg in Vlaanderen, 31 december 2000), 3.

MEHO/16/12/05/7 - Digitale aanmaak

Figuur 18: Meeuwen-Gruitrode aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2017)

3.1.2.2 Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen bevindt het onderzoeksterrein zich binnen de Formatie van Kasterlee. De Formatie van Kasterlee is een geologische formatie in de ondergrond van het noorden van België. De formatie bestaat uit bleekgroen tot bruin fijn zand met paarse klei-horizonten dat licht glauconiethoudend, micahoudend is met onderaan kleine zwarte silexkeitjes.

Tijdens deze relatief korte laatste periode van het Tertiair (het Plioceen) komen een reeks zanden tot afzetting die de ondergrond bepalen ten noorden van de lijn Antwerpen-Herentals-Bree. We vermelden alleen de meest essentiële eenheden waarvan de hier geschetste samenhang trouwens niet altijd bevredigend is gekend. Tussen beide aanwezige stromen worden de Mol Zanden afgezet in een deltaïsch milieu met tussenschakelingen van moerassen. Het onderste Donk Zand vult een delta-arm op ingesneden in het Kasterlee Zand (= Kattendijk Zand), en het wordt bedekt door de Spriet van De Maat. De breuk van Rauw, de uiterste westelijke rand van de Roerdal Slenk, is nu zeer actief zodat ten oosten ervan het bovenste Maatheide Zand in het wegzinkende compartiment wel 40 m dik kan worden. Hierop rust in de buurt van Postel nog een marien zand (=Zandvliet Zand) en is dit geheel meer dan 100 m dik.[2]

[2] F. Gullentops en L. Wouters, red., *Delfstoffen in Vlaanderen* (Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL, 1996), 21.

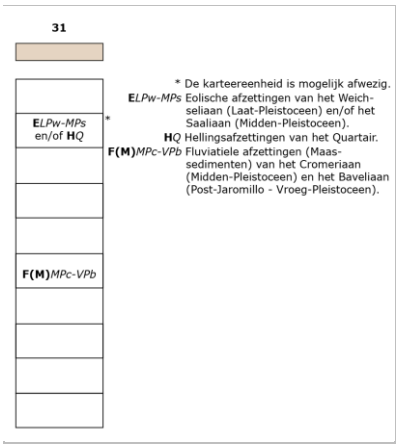
MEHO/16/12/05/8 - Digitale aanmaak

Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2017).

3.1.2.3 Quartair

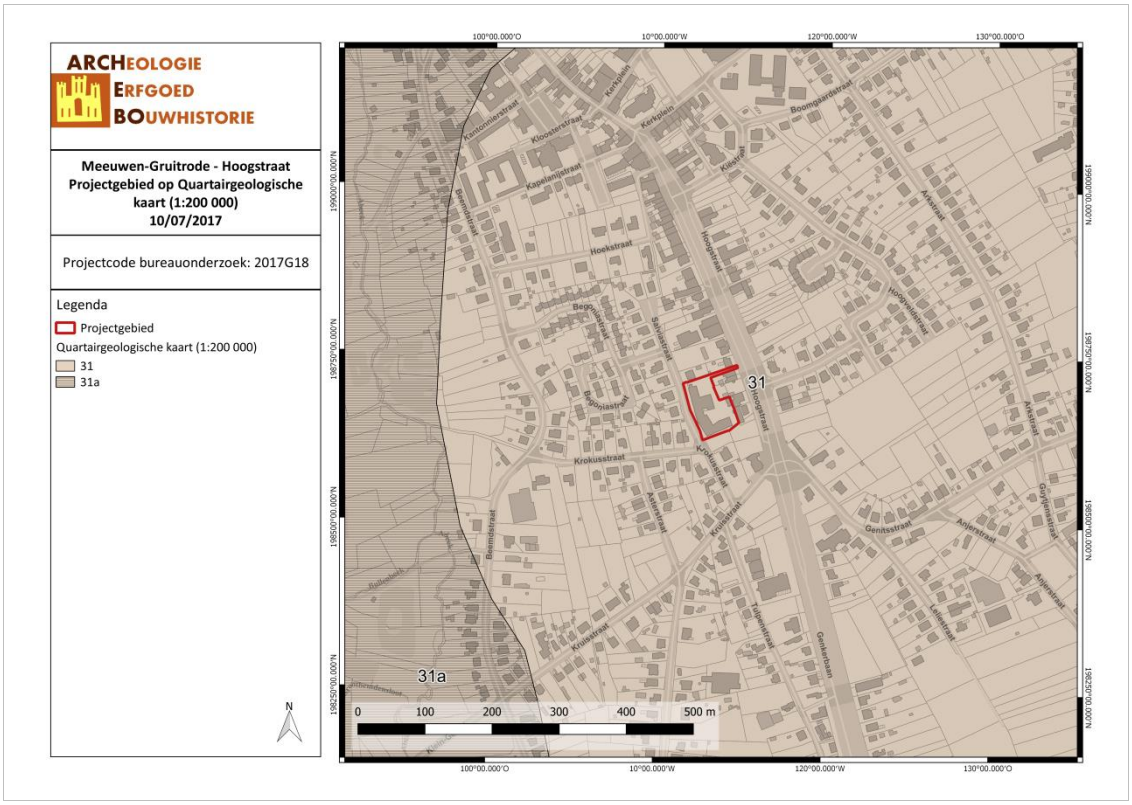
Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) bevindt het projectgebied zich volledig binnen type 31.

Deze wordt beschreven als eerste fluviatiele afzettingen (Maas-sedimenten) van het Cromeriaan (Midden-Pleistoceen) en het Baveliaan (Post-Jaromillo – Vroeg-Pleistoceen), gevolgd door hellingsafzettingen van het quartair. Vervolgens worden eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) geregistreerd. De karteereenheid is mogelijk afwezig.[3]

Figuur 20: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).

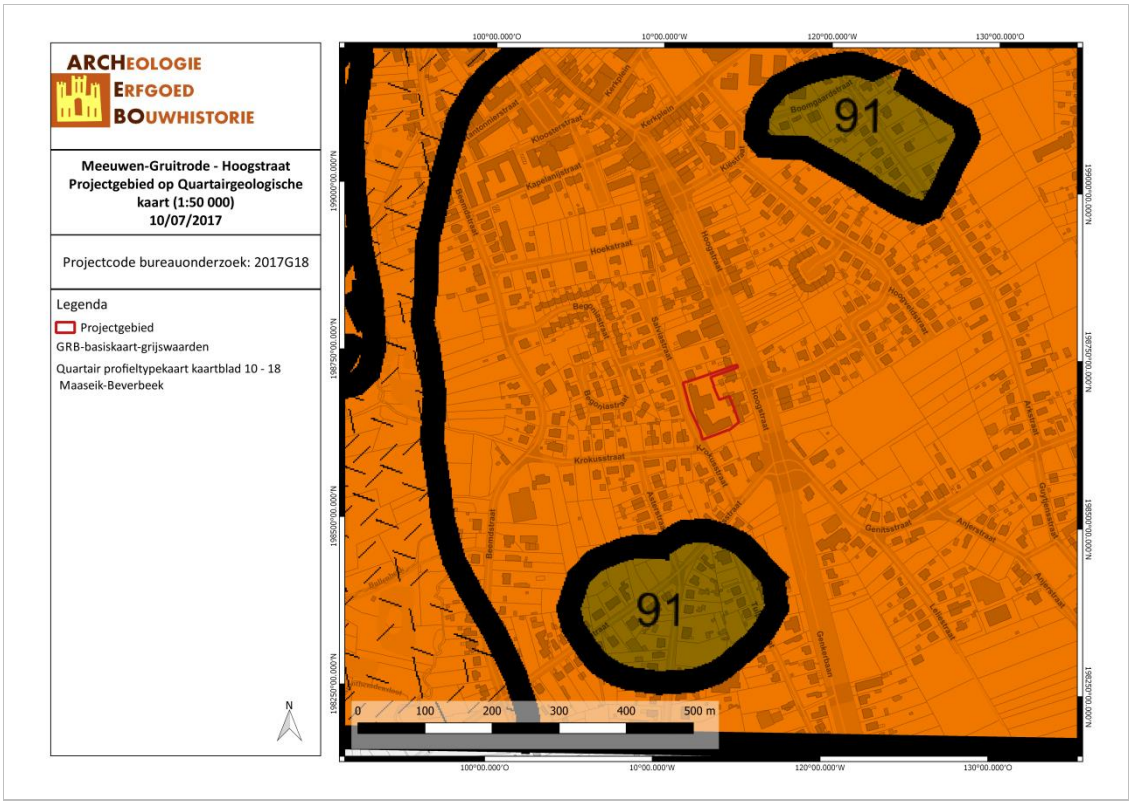
[3] "Databank Ondergrond Vlaanderen", *Databank Ondergrond Vlaanderen*, geraadpleegd 14 juli 2017, https://www.dov.vlaanderen.be/.

MEHO/16/12/05/9 - Digitale aanmaak

Figuur 21: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2017).

Volgens de quartairgeologische kaart (1/50.000) kent het projectgebied type 1. Deze ondergrond wordt bepaald door de Zanden van Winterslag.

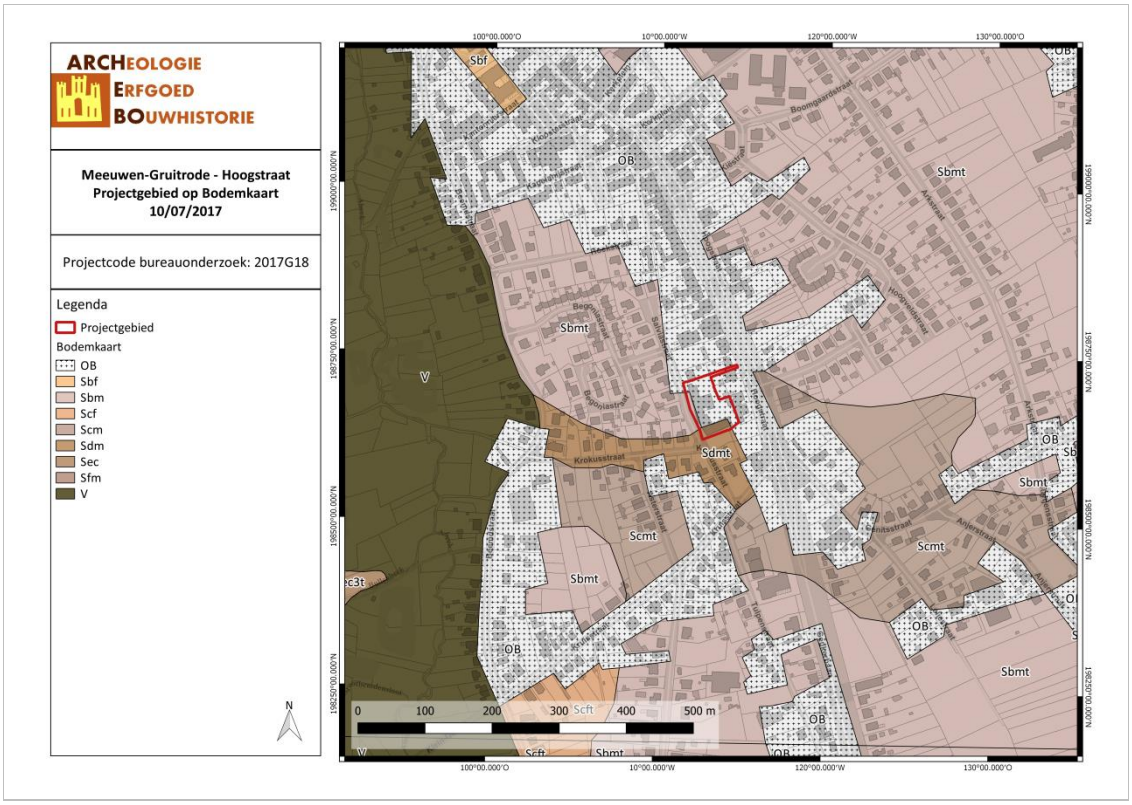
MEHO/16/12/05/10 - Digitale aanmaak

Figuur 22: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2017).

Dit lid wordt beschouwd als het zandfaciës op het Kempisch Plateau. Het type bestaat lithologisch gezien voornamelijk uit middelmatig tot grof zand met grinden die verspreid of in banken voorkomen. De sedimentaire structuren wijzen in de richting van een verwilderde rivier. De Winterslag Zanden zijn afgezet door de Maas tijdens het Vroeg-Pleistoceen. Een hernieuwde werking van de Rauw-breuk zou deze zandige Maas naar het westen afgeleid hebben. In principe zijn deze zanden verweerd tot de Bodem van As.[4]

3.1.2.4 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als bodemtypes OB, Sbmt en Sdmt. De gebieden onder bebouwing (OB) kunnen ongeacht de aanwezige bebouwing, de oorspronkelijke bodemtypes bevinden.

MEHO/16/12/05/11 - Digitale aanmaak

Figuur 23: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2017).

Bodemtype Sbmt is gekenmerkt als een droge lemige zandgrond met een dikke antropogene humus A horizont, en grintbijmenging. De antropogene humus A-horizont van deze gronden is ten minste 60 cm dik. Onder het plaggendek wordt veelal een bedolven Podzol aangetroffen. De roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120 cm.[5]

Bodemtype Sdmt is gekenmerkt als een matig natte lemige zandgrond met een dikke antropogene humus A horizont, en grintbijmenging. Deze plaggenbodems hebben een antropogene A horizont die meer dan 60 cm dik is, en donkerbruin of donkergrijs van kleur is. De bovenste bouwvoor 25-30 cm bevat 2-2,5 % humus en de onderste ongeveer 1,2 %. Onder de A komt een verbrokkelde Podzol B voor. Roestverschijnselen beginnen in het plaggendek tussen 40 en 60 cm.[6]

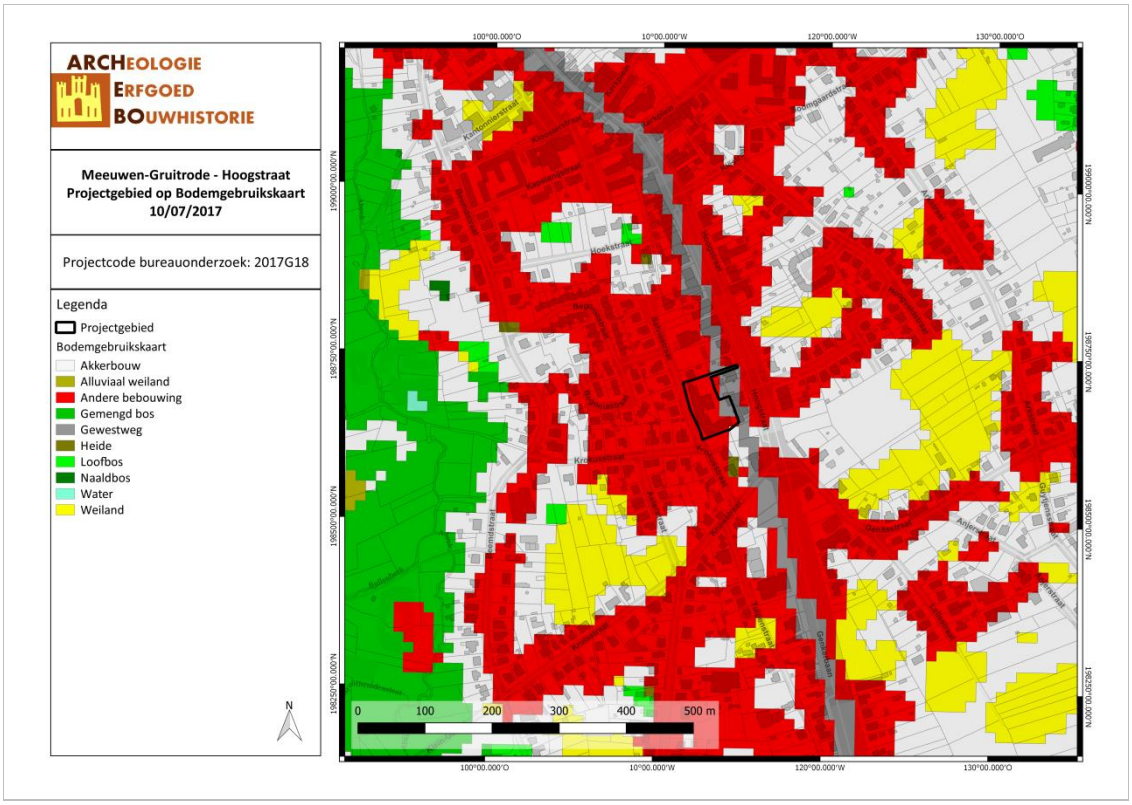
[4] Koen Beerten, *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart - kaartblad 10-18 Maaseik*, onder redactie van F. Gullentops, E. Paulussen, en N. Vandenberghe (Vlaamse overheid, dienst Natuurlijke Rijdommen, 2005), 27.
[5] E. Van Ranst en C. Sys, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 000)* (Gent: Laboratorium voor Bodemkunde, 2000), 141.
[6] Ibid., 147.

Op de Potentiële bodemerosiekaart is het projectgebied niet gekarteerd. Volgens de bodemgebruikskaart ligt het projectgebied in 'andere bebouwing'.

MEHO/16/12/05/12 - Digitale aanmaak

Figuur 24: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2017).

MEHO/16/12/05/13 - Digitale aanmaak

Figuur 25: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2017).

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Voor de archeologische en erfgoedkundige data werd gebruik gemaakt van de cartografische gegevens van zowel de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) als de Inventaris van Onroerend Erfgoed. Uit onderstaande kaart blijkt dat het projectgebied nog niet onderzocht werd en zich niet in een archeologische of erfgoedkundige relevante zone bevond.

De CAI toont enkele vondsten in de omgeving binnen een straal van 1km aan:

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
700800	Dorpstraat	Nieuwste Tijd (19de eeuw)
700148	Beemdstraat	Nieuwe Tijd (16de eeuw)
55102	Meeuwen 1	Onbepaald
700344	Aan Rijmans Bos	Bronstijd
50294	Wijshagen (Z81)	Steentijd
52063	Wijshagen (Z82)	Onbepaald
150336	Zone 3 Omleidingsweg Meeuwen	IJzertijd
150337	Zone 4 Omleidingsweg Meeuwen	Onbepaald
150339	WP1 Omleidingsweg Meeuwen	Onbepaald
150343	WP2 Omleidingsweg Meeuwen	IJzertijd
52064	Wijshagen (Z12)	Steentijd
150604	Meeuwen (Z58)	Middeleeuwen
150605	Meeuwen (Z59)	Middeleeuwen
150606	Meeuwen (Z60)	Middeleeuwen

Op ongeveer 400m afstand van het projectgebied werden op twee verschillende locaties (700800 en 700148) afvalkuilen uit de 16de en 19de eeuw aangetroffen. Veldkartering van locatie 55102 resulteerde in de conclusie dat er een genivelleerd grafveld uit een onbepaalde periode gelokaliseerd is/was.

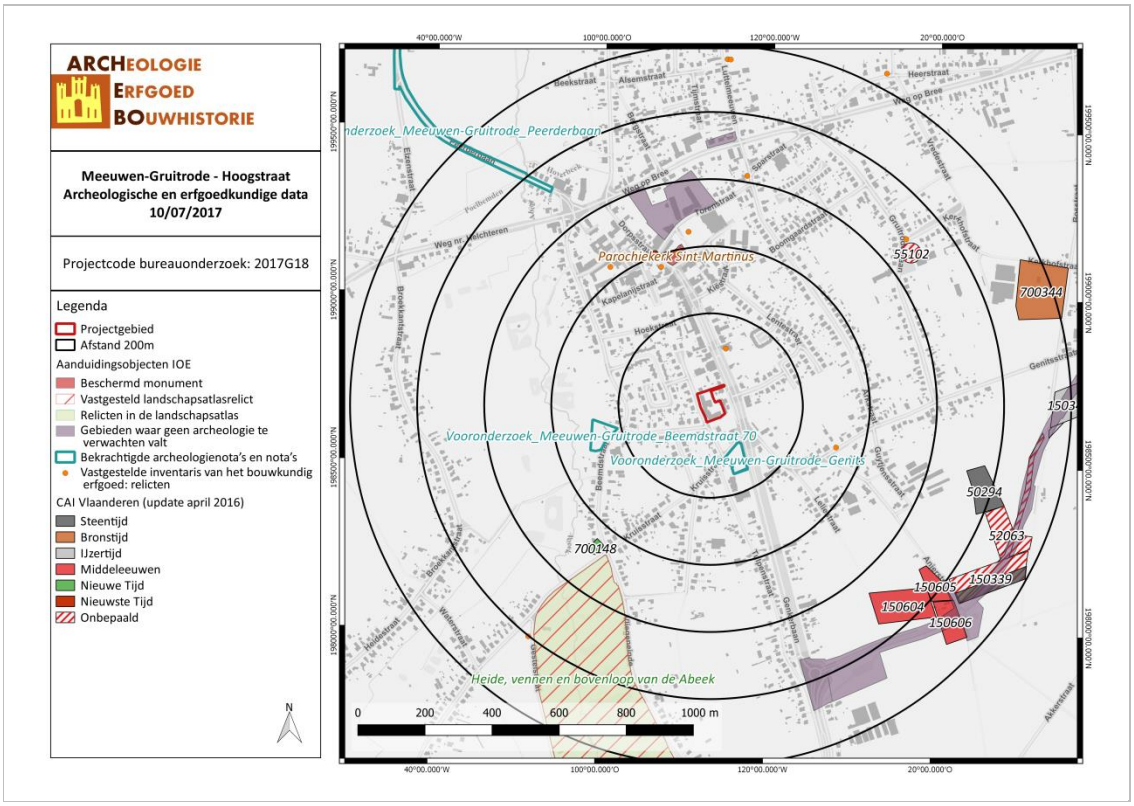
De meeste vondsten bevinden zich tussen 800 en 1000 meter ten zuidoosten van het projectgebied. Locaties 150604, 150605 en 150606 bevatten aardewerkvondsten. Locatie 700344 omvat de mogelijke locatie van een Celtic Field. De overige locaties betroffen lithisch materiaal, kuilen en aardewerk uit de Steentijd, Bronstijd, IJzertijd en een niet nader te bepalen periode.

Ongeveer 100 meter ten zuiden van het projectgebied, werd op 22 april 2017 een ingreep in de bodem aan de hand van proefsleuven door HAAST uitgevoerd. Proefsleuf 4 bevatte 'een afvalkuil met naast een aantal deels of geheel verbrande stenen liefst 232 scherven van aardewerk, was rijk aan houtskool en leverde 19 (fragmenten) van verbrande eikelschalen op'.[7] Verder vermeld het verslag het volgende.

> *Op basis van typologische, en vooral technische kenmerken, verschraling, besmijting en versiering, knobbeloren zonder doorboring, leek dit ensemble dateerbaar in de vroege ijzertijd, de periode 800 – 500 BC (periode A2-D volgens de chronologie van het IJzertijd aardewerk uit Zuid-Nederland zoals opgesteld door dr. Peter van den Broeke). Het ingezamelde houtskoolmonster en de verbrande eikelfragmenten werden allemaal opgestuurd naar het laboratorium van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium in Brussel waar het door wetenschappelijk medewerker Mathieu Boudin via de C-14 methode gedateerd werd. De datering van het houtskoolmonster en de eikels komen vrijwel overeen en uit die datering kan geconcludeerd*

[7] Rik van de Konijnenburg, *Archeologienota na proefsleuvenonderzoek. Meeuwen-Gruitrode , Hoogstraat/Kruisstraat*, HAAST-rapport 2017–34 (Bree: HAAST, 2017), 51, https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/3824/bijlagen/17262.

worden dat de afvalkuil rond 460 BC (voor Christus) werd aangelegd. De C-14 datering wijst uit dat het aardewerk derhalve niet in de Vroege IJzertijd maar in de Midden IJzertijd dient gesitueerd te worden op de overgang van periode E naar F volgens de chronologie van het IJzertijdaardewerk in Zuid-Nederland zoals opgesteld door peter van den Broeke.[8]

MEHO/16/12/05/14 - Digitale aanmaak

Figuur 26: Situering van het projectgebied, de archeologische en erfgoedkundige data op de basiskaart (CAI en IOE, 2017)

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1 Onderzoek historische bronnen

Het projectgebied bevindt zich in Meeuwen. Het gehucht wordt voor het eerst vermeld in 1146 als 'Mewa'.[9]

Meeuwen ontstond als een typische Kempische rivierdalnederzetting op de oostelijke valleiwand van de Abeek, met een straatdorppatroon tot gevolg. In de beekvalleien werden van oudsher vochtige beemden als hooi- en weiland in cultuur gebracht (Ferrariskaart, 1771-77). Tot 1940 werd het merendeel van de vallei op deze manier gebruikt. Na de Tweede Wereldoorlog raakten veel van de hooilanden in onbruik en gedeeltelijk bebouwd.

Het zeer uitgestrekte grondgebied van Meeuwen was van oudsher verdeeld in verschillende, dun bebouwde gehuchten in de vorm van straatdorpen: Berenheide, Koestraat, Broekkant, Luttel Meeuwen, Hensem, Genits, Vliegeneinde, Gestel. Door de toenemende lintbebouwing zijn deze gehuchten als zodanig niet meer duidelijk te herkennen. Het grootste gedeelte van het grondgebied bleef echter eeuwenlang onbewoond, en sommige delen zijn dit nog steeds, met name het volledige zuidelijk gedeelte van de gemeente (De Grote Heide), dat militair domein werd (schietveld van Helchteren).

[8] Ibid.
[9] Maurits Gysseling, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland vóór 1226* (Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, 1960), 678.

Op het grondgebied van Meeuwen werd neolithisch materiaal gevonden en een aantal voor-Romeinse begraafplaatsen onder meer te Luithegge (1970, een ringwalheuvel met gespreide palenkrans opgegraven), op de Gielisheide (1971, een bronstijdgraf) en in 1980 werd een mogelijke polijststeen gevonden. Meeuwen maakt deel uit van de fusiegemeente Meeuwen-Gruitrode sinds 1977, bestaande uit de gemeenten Ellikom, Gruitrode, Meeuwen, Neerglabbeek en Wijshagen.[10]

3.3.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn. Op de Ferrariskaart (1777) is een klein gedeelte van het projectgebied bebouwd gekarteerd. Het overige terrein is gekarteerd als landbouwgrond. Het onderscheid in de percelen is weergegeven door bomenrijen.

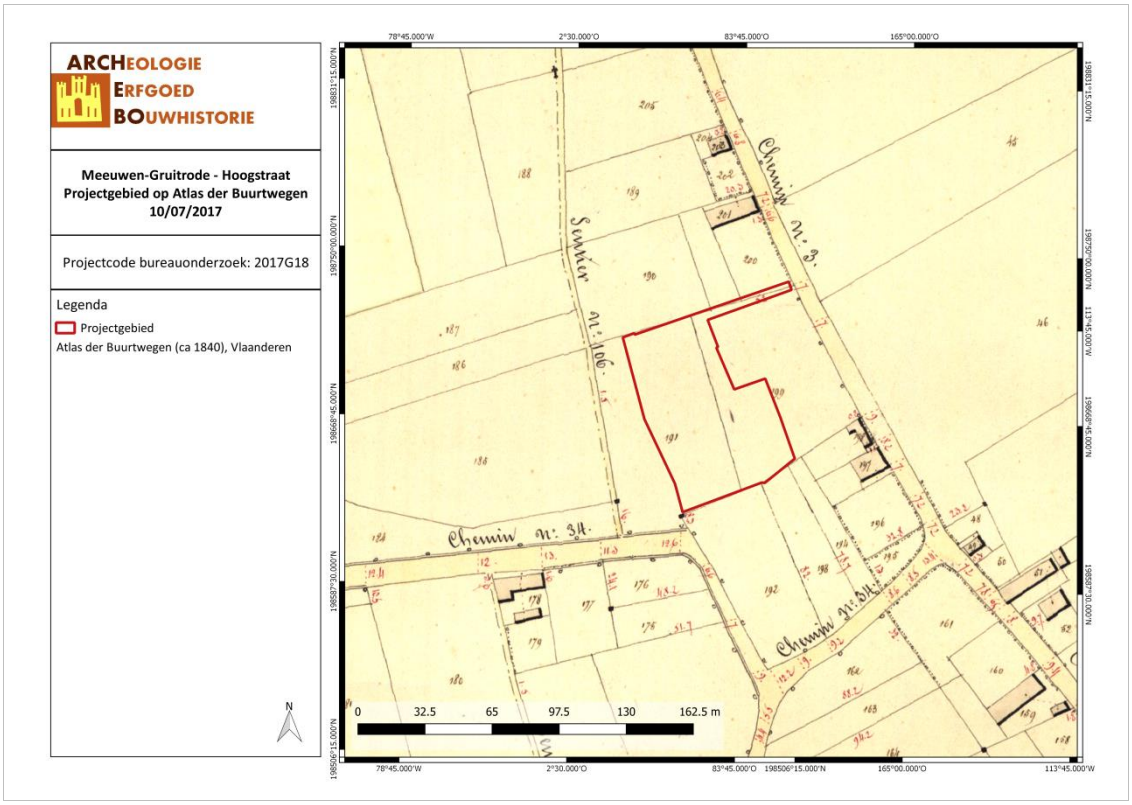
MEHO/16/12/05/15 - Digitale aanmaak

Figuur 27: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2017).

[10] Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meeuwen", *Inventaris Onroerend Erfgoed*, geraadpleegd 11 juli 2017, https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121938.

Vervolgens worden twee cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken. De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.[11] De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778. Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Op 19de-eeuwse cartografische bronnen is het terrein onbebouwd weergegeven. De Atlas der Buurtwegen toont het projectgebied verdeelt over twee percelen. De Vandermaelenkaart toont het projectgebied niet specifiek gekarteerd. Er kan dus geen uitspraak gedaan worden over het gebruik van het terrein gedurende deze periode. De Popp-kaart is niet beschikbaar voor dit landsdeel.

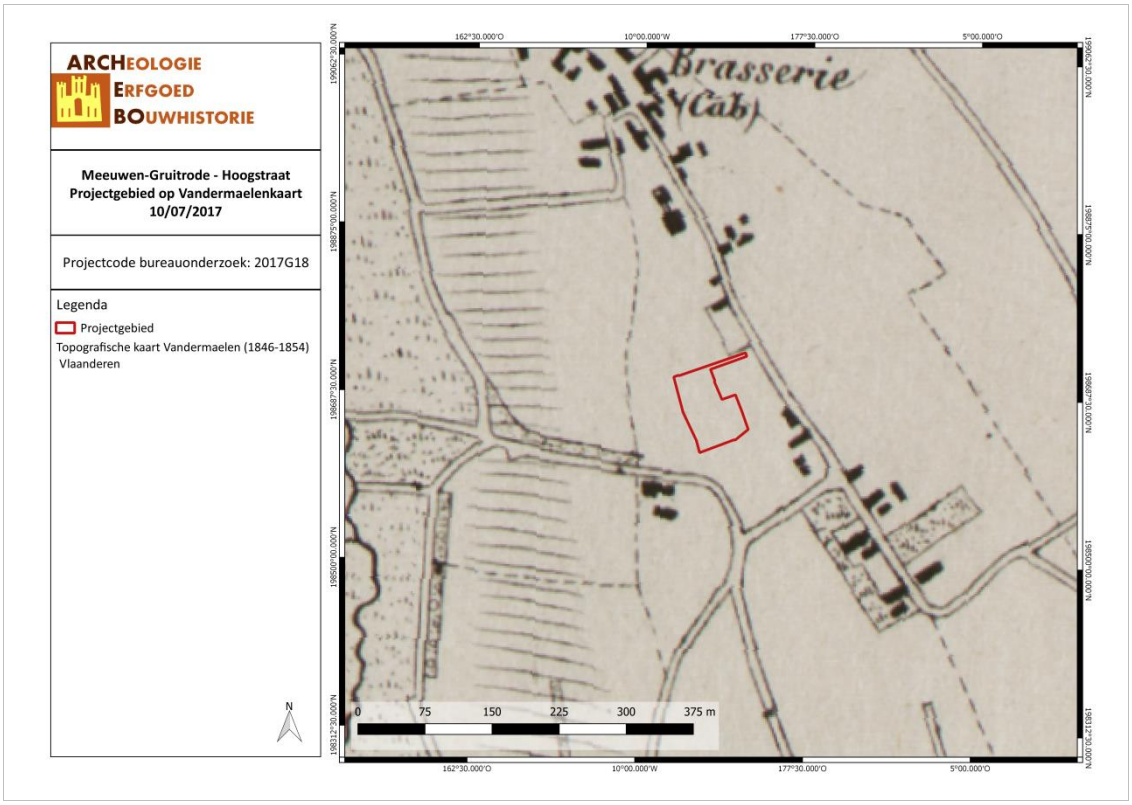
Cartografische bronnen en luchtfoto's uit de 20ste eeuw tonen het projectgebied onbebouwd tot de topografische kaart van 1969. De bebouwing was nog niet aanwezig op voorgaande kaarten waardoor de gebouwen mogelijk opgericht zijn tussen 1939 en 1969. De topografische kaart van 1969 toont een beperkt volume op het projectgebied. De luchtfoto van 1971 toont de volumes van de huidige (te slopen) bebouwing.

MEHO/16/12/05/16 - Digitale aanmaak

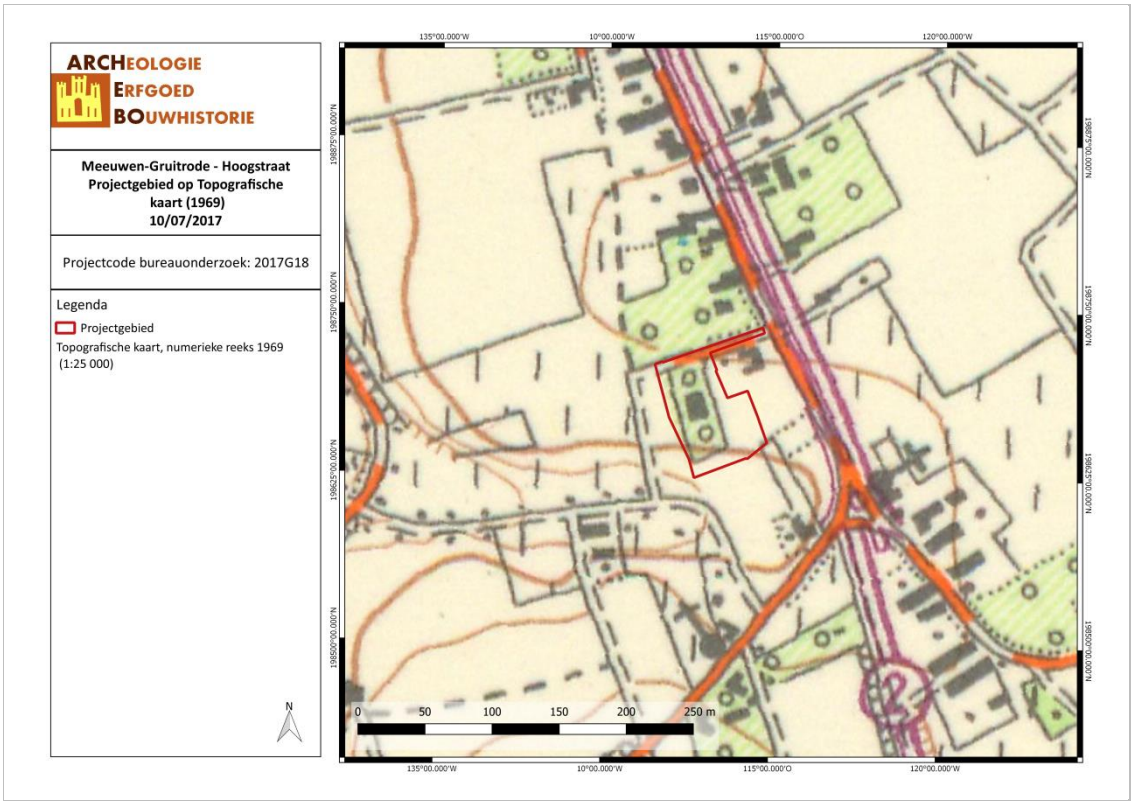
Figuur 28: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2017).

[11] Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd 2 januari 2017, http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20.

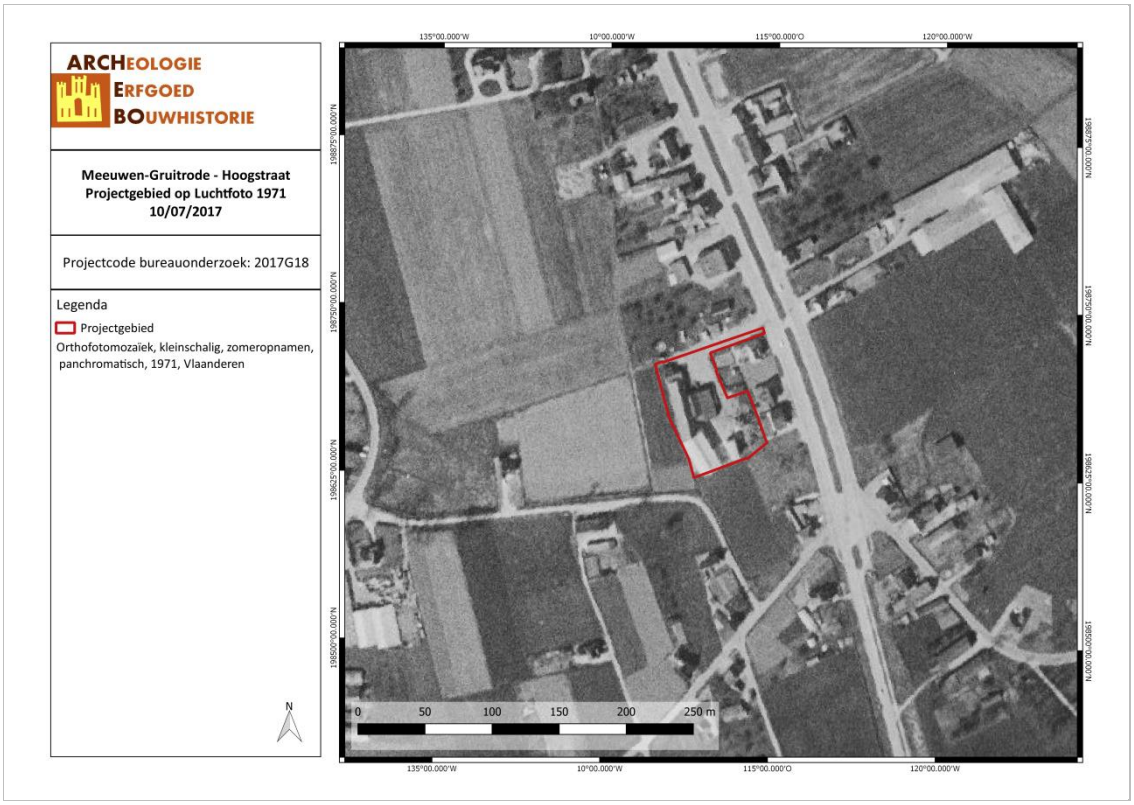
MEHO/16/12/05/17 - Digitale aanmaak

Figuur 29: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).

MEHO/16/12/05/18 - Digitale aanmaak

Figuur 30: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2017).

MEHO/16/12/05/19 - Digitale aanmaak

Figuur 31: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971 (Geopunt, 2017).

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied geen bebouwing aanwezig was sinds de vanaf de helft van de 19de eeuw tot de helft van de 20ste eeuw. Er is bebouwing gekarteerd op de Ferrariskaart, maar enkel in een klein gedeelte van de noordoostelijke hoek van het projectgebied. Er zijn geen historische bronnen beschikbaar die aanwijzingen kunnen geven voor bebouwing in de voorgaande perioden. Tussen 1939 en 1969 werd het terrein ingenomen door een klein volume aan de Salviastraat. De luchtfoto van 1971 toont het terrein bebouwd in dezelfde status als de huidige (te slopen) bebouwing. De huidige bedrijfsloodsen werden dus opgetrokken tussen 1969 en 1971. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied dan ook spreken van een lage densiteit aan bebouwing.

In de ruime omgeving van het plangebied bevinden zich enkele archeologische waarden. Het betreft in hoofdzaak Steen- en Metaaltijdvondsten die volgens de CAI aangetroffen werden tussen 800 en 1000 meter ten zuidoosten van het projectgebied. Onderzoek door HAAST in april 2017 legde IJzertijdvondsten bloot, ongeveer 100 meter ten zuiden van het projectgebied.

Op basis van deze gegevens kunnen archeologische sporen aanwezig zijn binnen het plangebied. Echter kunnen deze sporen verstoord geraakt zijn door de bebouwing in de tweede helft van de 20ste eeuw. Geconcludeerd kan worden dat de kans op archeologische sporen op een dergelijke site in een medium tot hoog is gezien de recentelijke vondsten op sites in de omgeving. De potentiële sporen kunnen zover teruggaan als de Steentijd.

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba een bureauonderzoek uitgevoerd. Op het terrein zal door de opdrachtgever de bestaande de bestaande gebouwen gesloopt worden, fundamenten incluis. Enkel de hoogspanningscabine van Infrax zal behouden blijven (foto 2) en zal geïntegreerd worden in de nieuwe plannen (geen onderdeel van deze nota). De te slopen gebouwen bevinden zich voornamelijk langs de Salviastraat. De gebouwen zijn een combinatie van staalconstructies op sokkel en traditionele baksteenconstructies. De panden zijn ingepland tot op de vorstvrije zone. De gebouwen bevatten met zekerheid geen kelderverdieping. Tussen de gebouwen in werd in het verleden een betonverharding aangelegd bestaande uit een laag van circa 40cm dik (waarvan 10cm asfaltlaag en 30cm steenpuin). Volgens een recent bodemonderzoek is het terrein niet verontreinigd.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het projectgebied grotendeels verstoord is bij de constructie van de huidige gebouwen rond 1970. De sloop van de gebouwen en het verwijderen van de fundamenten zijn gepland. Dit brengt een grote verstoring van het bodemarchief teweeg. Er is geen aspect van het perceel dat onbebouwd of onverstoord blijft. *In situ* bewaring van het archeologisch erfgoed is in dit geval enkel een optie afhankelijk van de diepte van de sporen.

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Historische gegevens werden door middel van bronnenonderzoek en cartografisch onderzoek verworven. Cartografisch onderzoek heeft aangetoond dat er in het projectgebied bebouwing aanwezig was op het einde van de 18de eeuw. Bebouwing is niet gekarteerd op cartografische bronnen van de 19de eeuw tot ongeveer 1950. Bebouwing komt een eerste maal terug voor op de Topografische kaart van 1969. De luchtfoto van 1971 toont de huidige bebouwing. De huidige bedrijfsloodsen werden dus opgetrokken tussen 1969 en 1971.

2. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Aan de hand van de het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het projectgebied gebouwen stonden op het einde van de 18de eeuw tot een onbepaalde datum en opnieuw vanaf ongeveer de helft van de 20ste eeuw tot nu. Historische interpretatie van het gebied concludeert dat bebouwing reeds mogelijk kan geweest zijn vanaf ongeveer de 12de eeuw, gezien de eerste vermelding van ‘Mewa’.

Aan de hand van de topografische kaarten uit de 19de en 20ste eeuw is eveneens bebouwing te zien. De kaarten zijn echter te onduidelijk om details in verband met de gebouwen af te lezen.

3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Op basis van de cartografische en historische bronnen kunnen geen voorspellingen gegeven worden voor de te verwachte structuren of constructies op het projectgebied. De kans op IJzertijdvondsten zijn tot op een bepaalde hoogte mogelijk gezien de recente vondsten door HAAST.

4. In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?

Het gehele projectgebied onderging een recente verstoring gezien de oprichting van de bestaande bedrijfshallen (staalconstructies op fundamenten en traditionele baksteenconstructies) rond 1970. Er is eveneens verharding aanwezig op de overige grond van het terrein.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

ARCHEBO bvba voerde een bureauonderzoek met beperkte samenstelling uit voor de percelen gelegen te Meeuwen-Gruitrode Afdeling 1, Sectie D, nrs. 756/2 en 756/A2. De opdrachtgever plant de sloop van de bestaande gebouwen, incluis de fundamenten (en omliggende verharding). Enkel de hoogspanningscabine dient behouden te worden (rode inkleuring op het Syntheseplan). Deze nota doet geen uitspraken over de toekomstplannen van het terrein na de sloop.

Binnen het projectgebied zijn geen archeologische waarden bekend. Veertien CAI-locaties bevinden zich in de omgeving van het projectgebied, met een concentratie bijna 1 km ten zuidoosten. De Ferrariskaart toont een bebouwing in de noordoostelijke hoek van het terrein (oranje stippenlijn op het Syntheseplan). Het is pas met de topografische kaart van 1969 dat het braakliggend terrein opnieuw in gebruik wordt genomen door bebouwing. Vanaf de luchtfoto van 1971 is de omvang van de huidige bebouwing te zien. Gezien de omvang van de bebouwing en verharding, is het bodemarchief van het projectgebied mogelijk zwaar verstoord.

Het terrein is grotendeels onder bebouwing (OB). Bodemtypes Sbmt en Sdmt komen echter ook voor in de zuidelijke gedeelte van het terrein.

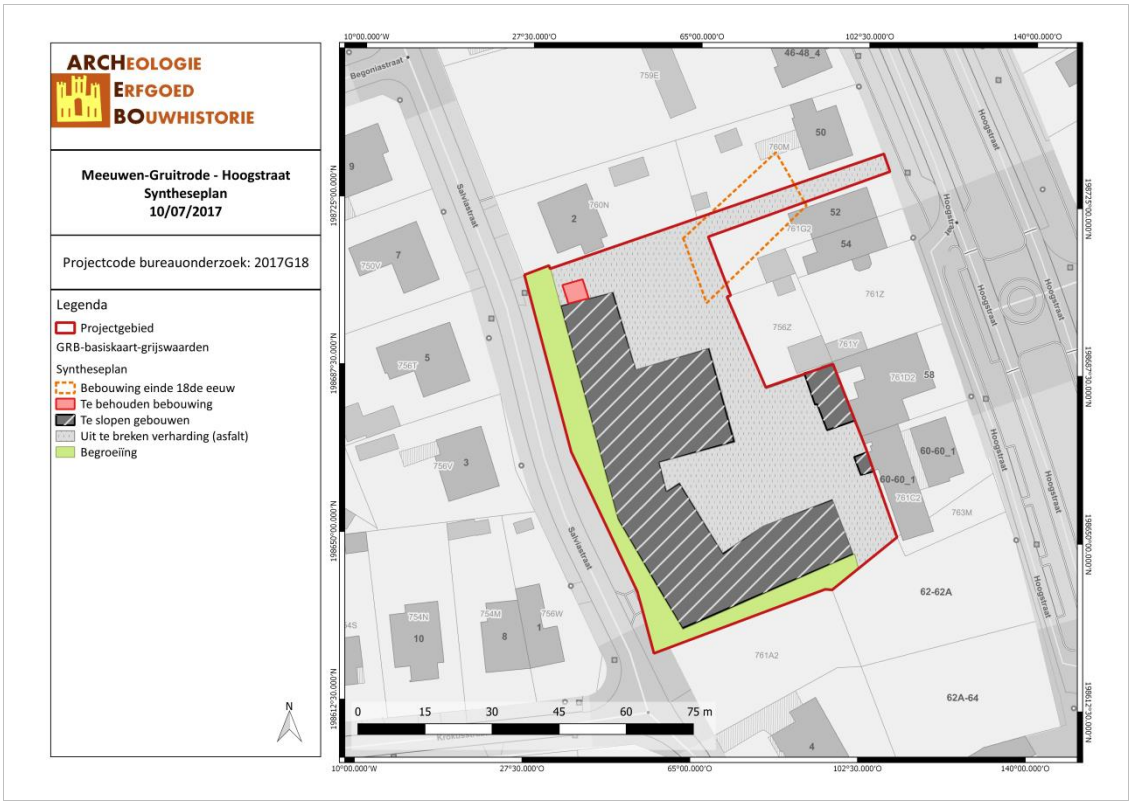
4.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Binnen het plangebied zullen de bestaande gebouwen met fundamenten gesloopt worden, behalve de hoogspanningscabine.

In het projectgebied zijn geen archeologische waarden gekend. Wel zijn veertien CAI-locaties aangetroffen in de omgeving van het projectgebied, met een concentratie bijna 1 km ten zuidoosten.

Gedurende zeker de 20ste eeuw is de bodem verstoord geweest door verschillende fasen van bebouwing. Het is moeilijk om in te schatten welke fase de meeste verstoring veroorzaakt heeft.

Onderstaand syntheseplan toont een combinatie van de te slopen gebouwen en de locatie van een volume gekarteerd op de Ferrariskaart.

MEHO/16/12/05/20 - Digitale aanmaak

Figuur 32: Syntheseplan met aanduiding van de geplande werken en de historische bebouwing (ARCHEBO bvba, 2017).

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Er wordt alleen uitspraak gedaan over de huidige werken (sloop). Bijgevolg kan ook geen impact bepaald worden met het oog op de toekomstig ontwikkeling van het projectgebied. Het programma van maatregelen wordt derhalve opgesteld met het oog op de sloop. Er dient een erkend archeoloog aanwezig te zijn werken onder het maaiveld.

Dit wordt kort besproken in het ‘Programma van maatregelen’.

5 BIBLIOGRAFIE

Publicaties

Beerten, Koen. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart - kaartblad 10-18 Maaseik*. Onder redactie van F. Gullentops, E. Paulussen, en N. Vandenberghe. Vlaamse overheid, dienst Natuurlijke Rijdommen, 2005.

Diriken, Pierre, en Gert Van de Genachte. "De ruimtelijke landschappenkaart Limburg". landschapszorg in Vlaanderen, 31 december 2000.

Gullentops, F., en L. Wouters, red. *Delfstoffen in Vlaanderen*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL, 1996.

Gysseling, Maurits. *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland vóór 1226*. Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, 1960.

Konijnenburg, Rik van de. *Archeologienota na proefsleuvenonderzoek. Meeuwen-Gruitrode , Hoogstraat/Kruisstraat*. HAAST-rapport 2017–34. Bree: HAAST, 2017. https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/3824/bijlagen/17262.

Van Ranst, E., en C. Sys. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 000)*. Gent: Laboratorium voor Bodemkunde, 2000.

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. "Meeuwen". *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Geraadpleegd 11 juli 2017. https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121938.

"Databank Ondergrond Vlaanderen". *Databank Ondergrond Vlaanderen*. Geraadpleegd 14 juli 2017. https://www.dov.vlaanderen.be/.

Geopunt Vlaanderen. "Atlas der Buurtwegen". Geraadpleegd 2 januari 2017. http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20.

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen....4
Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2017)..6
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017) 6
Figuur 4: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2017) 8
Figuur 5:Foto 1 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....8
Figuur 6:Foto 2 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....8
Figuur 7:Foto 3 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 8:Foto 4 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 9:Foto 5 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 10:Foto 5 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 11:Foto 6 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 12:Foto 7 (Jessi Decsi, 03/02/2017).....9
Figuur 13: Grondplan van de huidige gebouwen met locaties genomen foto's (Jessi Decsi, 2017). 10
Figuur 14: Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017). 10
Figuur 15: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2017). 11
Figuur 16: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2017). 12
Figuur 17: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in NW-ZO richting (Geopunt, 2017).....12
Figuur 18: Meeuwen-Gruitrode aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2017)....13
Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2017). 14
Figuur 20: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).....14
Figuur 21: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2017). 15
Figuur 22: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2017).....15
Figuur 23: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2017). 16
Figuur 24: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2017). 17
Figuur 25: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2017).....17
Figuur 26: Situering van het projectgebied, de archeologische en erfgoedkundige data op de basiskaart (CAI en IOE, 2017).....19
Figuur 27: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2017). 20
Figuur 28: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2017).....21
Figuur 29: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017). 22
Figuur 30: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2017). 22
Figuur 31: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971 (Geopunt, 2017). 23
Figuur 32: Syntheseplan met aanduiding van de geplande werken en de historische bebouwing (ARCHEBO bvba, 2017).....26

7 PLANNENLIJST

MEHO/16/12/05/1 - Digitale aanmaak 6
MEHO/16/12/05/2 - Digitale aanmaak 6
MEHO/16/12/05/3 - Digitale aanmaak 8
MEHO/16/12/05/4 - Digitale aanmaak 10
MEHO/16/12/05/5 - Digitale aanmaak 11
MEHO/16/12/05/6 - Digitale aanmaak 12
MEHO/16/12/05/7 - Digitale aanmaak 13
MEHO/16/12/05/8 - Digitale aanmaak 14
MEHO/16/12/05/9 - Digitale aanmaak 15
MEHO/16/12/05/10 - Digitale aanmaak 15
MEHO/16/12/05/11 - Digitale aanmaak 16
MEHO/16/12/05/12 - Digitale aanmaak 17
MEHO/16/12/05/13 - Digitale aanmaak 17
MEHO/16/12/05/14 - Digitale aanmaak 19
MEHO/16/12/05/15 - Digitale aanmaak 20
MEHO/16/12/05/16 - Digitale aanmaak 21
MEHO/16/12/05/17 - Digitale aanmaak 22
MEHO/16/12/05/18 - Digitale aanmaak 22
MEHO/16/12/05/19 - Digitale aanmaak 23
MEHO/16/12/05/20 - Digitale aanmaak 26